

МЕТОДИЧНІ ПІДХОДИ ЗЕМЛЕВПОРЯДНОГО ФОРМУВАННЯ РЕКРЕАЦІЙНОГО ЗЕМЛЕКОРИСТУВАННЯ ВОДООХОРОННИХ ЗОН ТА ПРИБЕРЕЖНИХ ЗАХИСНИХ СМУГ

О. М. ЮСИПЕНКО, аспірант*

E-mail: infooleg0170@gmail.com

Державна екологічна академія післядипломної освіти та управління

Анотація. Сьогодні, в умовах трансформаційних перетворень, рекреаційний потенціал водойм використовується лише частково, у зв'язку із пріоритетністю розвитку інших галузей діяльності (оздоровчої). Це при тому, що цінність водних ресурсів полягає в їх задіяні у процесах усіх галузях діяльності. Саме тому, питання землевпорядного формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг потребує комплексного підходу. Яке здійснюється через оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу територій та населених пунктів для акцентування характерних особливостей та ознак, що важливі при здійсненні рекреаційної діяльності та мають безпосередній вплив на планувальну організацію землекористування.

Для вирішення поставленої мети та повного розуміння автором схематично наведено поняття «структурні компоненти, що формують землекористування культурних ландшафтів». Встановлено, що в умовах міста, оцінювання привабливості землекористування ландшафтів для рекреаційної діяльності повинно визначати своєрідність рекреаційного землекористування відповідно до регіональної та місцевої специфіки і ландшафтного різноманіття. Висвітлено, що у результаті використання різних методичних підходів до оцінки рекреаційного потенціалу землекористування водоохоронної зони та прибережної захисної смуги повинно бути встановлено: рекреаційну ємність землекористування території; допустиме рекреаційне навантаження; рекреаційну дигресію. Крім того, за результатами оцінки пропонується рекреаційне землекористування територій водоохоронних зон та прибережних захисних смуг поділити за рейтингом популярності, зокрема з високим, середнім та низьким значенням потенціалу. Як приклад розглянуто стан рекреаційного потенціалу у місті Києві та встановлено, що землевпорядне облаштування міста потребує негайного вирішення для подальшого розвитку саме рекреаційного землекористування. Також автором із-за відсутності встановлених меж водоохоронних зон представлено характеристику найгостріших соціальних та екологічних проблем землекористування водойм міста Києва.

* Науковий керівник – А.М. Третяк, доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НААН України.

Встановлено, що якщо обмеження у використанні земель та інших природних ресурсів існують, але інформації про них немає, то з'являється ймовірність появи різних видів шкоди для землекористування водоохоронних зон та прибережних смуг. Саме тому, пропонуються виділити функціональні зони землекористування прибережної захисної смуги за типами розвитку, що дозволить більш ефективному використанню наявного потенціалу рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг в межах м. Київ і його екологізації та загалом підвищенню капіталізації.

Ключові слова: рекреаційне землекористування, водоохоронні зони, прибережні захисні смуги, функціональні зони.

Актуальність.

Невід'ємною складовою системи землекористування будь-якої території є її водні об'єкти, кожен із яких формує унікальну екосистему. Наприклад, головною візиткою Києва є ріка Дніпро, яка перетинає по середині місто, розділяючи його на дві відмінні частини – лівобережну і правобережну. На берегах Дніпра облаштовано велику кількість громадських пляжів, у результаті чого Київ займає перше місце за площею пляжів серед європейських столиць. Окрім цього, у Києві протікає понад 70 малих річок і струмків та близько 430 водойм, які відігравали важливу роль у житті наших предків. Водні об'єкти надають столиці України риси неповторності, слугують важливим рекреаційним ресурсом, а також елементом ландшафтного дизайну. Однак тривале їх господарське використання призвело до погіршення стану всіх водойм і навіть знищення цілих водних екосистем. Така ситуація викликає тривогу у населення, адже кияни хочуть проживати у чистому навколишньому середовищі, де водойми відзначатимуться низьким рівнем забруднення, будуть придатними для купання, відпочинку та риболовлі.

Наявні проблеми зумовили актуальність розробки водної стратегії міста Києва 2018-2025 рр. [1]. Її ініційовано і розроблено комунальним підприємством «Плесо» за участю наукових установ і громадських організацій м. Києва, а також автора цієї статті. Як відзначається в стратегії, столиця України характеризується високим рекреаційним потенціалом – туристичною діяльністю займаються більше 2500 підприємств – близько 24% від загальної кількості підприємств туристичної галузі в Україні. Концентрація водних об'єктів на території Києва значною мірою сприяє підвищенню туристичного потенціалу столиці, а також створює сприятливі умови для розгортання водного, пізнавального та екологічного туризму. Сьогодні рекреаційний потенціал водойм використовується лише частково, у зв'язку із пріоритетністю розвитку інших галузей туристичної діяльності. Цінність водних ресурсів полягає у їх дії на процеси відновлення фізичних та духовних сил людини і зумовлює їх наявність в усіх галузях рекреаційної діяльності. Саме тому, формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг має таку важливість.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Частково питанням формування землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг займалися такі відчинянні вчені: Л.М. Богак, О.П. Канащ, С.О. Малахова, А.Г. Мартин, В.Ю. Пересоляк, І.В. Покидько, М.В. Тимофеев, А.М. Третяк, В.М. Третяк, М.А. Хвесик. Для нашого дослідження і вирішення поставлених завдань, саме в частині рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг було розглянуто такі наукові праці [2–7]. Зокрема, у своєму дослідженні Л.М. Богак, М.В. Тимофеев [3], представили першочергові проблеми, що виникають під час визначення зовнішньої межі водоохоронної зони, прибережної захисної смуги в межах поселень, виконання завдання об'ємно просторових рішень прибережних територій, організації їх простору та функціонального зонування. Крім того, розглянуті підходи до встановлення меж водоохоронної зони та прибережної захисної смуги в межах міських поселень, що спрямовані на врегулювання відносин забудовників та землекористувачів, удосконалення управління територією та більш ефективного використання міських земель з метою поповнення міського бюджету. В.Ю. Пересоляк та С.О. Малахова [5], дослідили особливості й порядок встановлення прибережних захисних смуг малих річок і струмків у населених пунктах (на прикладі Закарпатської області) та запропонували на основі містобудівної документації встановлювати прибережні захисні смуги в адміністративно-територіальному утворенні. У праці, А.А. Клещ та Ю.В. Самойлова в рамках свого дослідження [4], була розроблена методика, що передбачає обґрунтування конфігурації водоохоронних зон у містах на основі

засад ландшафтно-екологічного планування, а саме за допомогою об'єднання нормативного й ландшафтного підходів до проектування та розробки концепції її організації з урахуванням сучасного землекористування в її межах. Такі, науковці, як О.О. Бейдик [2] та С.І. Попович [6] у своїх працях посилили значимість ресурсно-рекреаційних досліджень як одного з чинників оптимізації соціально-економічного розвитку землекористування. Крім того, С.І. Попович встановив [6], що рекреаційний потенціал землекористування є важливою статтею надходжень до бюджету країни, в тому числі валютних, оскільки дослідник встановив, що саме через цю сферу, багато країн зробили потужний ривок у розвитку економіки. У своєму дослідженні А.М. Третяк, В.М. Третяк, Т.М. Прядка, Ю.Л. Скляр, Н.О. Капінос [7], розглянуто територіально-просторове планування використання земель. Зокрема, ними констатовано, що територіально-просторове планування землекористування охоплює всі потенційні види використання земель, включаючи землі рекреаційне землекористування тощо. Оскільки воно виконує функцію регулювання земельних та екологічних відносин і функцію розвитку землекористування.

Попри таку кількість досліджень, врахування земельно-, водно- та рекреаційного потенціалу зумовлює потребу у комплексному підході щодо землевпорядного формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, чому і присвячене дослідження.

Метою дослідження є обґрунтування методичних підходів землевпорядного формування рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг як однієї із складових життєдіяльності населення міст та країни в цілому.

Матеріали і методи дослідження.

Теоретичну та методологічну основу статті склали фундаментальні положення і принципи економічної теорії, екології й економіки землекористування, вітчизняні наукові праці та законодавчо-нормативні документи, які пов'язані із питанням, що вирішується у статті. При цьому, основною інформаційною базою дослідження стали дані Водної стратегії міста Києва на 2018-2025 рр. та законодавчі та нормативно-правові акти України щодо регулювання землекористування. Для вирішення поставленої мети були використані загальноприйняті методи дослідження, зокрема монографічний, абстрактно-логічний, аналізу та синтезу.

Результати досліджень та їх обговорення.

За участю автора в м. Київ розроблена «Водна стратегія міста Києва 2018-2025 рр.» яка передбачає також розвиток туристично-рекреаційної галузі та є одним із суттєвих допоміжних видів діяльності. Цей та інший практичний досвід дозволяє сформулювати коло задач і визначити спільні підходи та прийоми їх розв'язання існуючих проблем. Найбільш важливими роботами з просторового планування землекористування території міста в частині туристично-рекреаційної складової є підготовка конкретних рішень та пропозицій з максимально ефективного використання наявних ресурсів та визначення з цією метою ландшафтів.

В спеціальній літературі та наукових дослідженнях, що стосуються проблем розвитку рекреаційного землекорис-

тування наводиться перелік аспектів оцінювання рекреаційно-туристичного потенціалу територій та населених пунктів. Метою проведення оцінювання є пошук та акцентування характерних особливостей та ознак, що важливі з точки зору здійснення рекреаційної діяльності та мають безпосередній вплив на планувальну організацію землекористування. На перший план виступають територіальні компоненти, що складають поняття «ландшафт». В контексті даного дослідження йдеться про ландшафт, тільки в якості простору для відвідування (об'єктів історико-культурної спадщини та природно-заповідного фонду), але й про перспективи використати його рекреаційної функції: (відпочинку «на природі», усіх видів зеленого туризму).

У наукових дослідженнях за кордоном, зокрема у Німеччині, де опрацювання територіально-просторового планування рекреаційного землекористування триває десятки років, для означення об'єкту дослідження вживається термін «культурний ландшафт» [6]. Це визначення ландшафту як сформованого, зміненого або такого, який перебуває під впливом людини і який включає різні складові: природні компоненти та їхні комплекси, матеріальні об'єкти і елементи антропогенного походження, а також нематеріальні явища, що існують у сприйнятті, традиціях і пам'яті людини (рис. 1).

Таким чином, оцінка властивостей землекористування культурного ландшафту одночасно має за мету оцінку потенційного рекреаційного середовища цього землекористування. Для цього необхідна інвентаризація та ідентифікація не тільки прав власності на землю та інші природні ресурси але і особливої природної та культурної своєрідності, антропоген-

Рис. 1. Логічно-змістовна схема поняття «структурні компоненти, що формують землекористування культурних ландшафтів»

Джерело: розроблено автором

них елементів. До природної – відносяться: земельні та водні ресурси, рельєф, клімат, флора і фауна. До антропогенних елементів відповідно належать: поселенська мережа та самі поселення, інженерно-транспортна інфраструктура, пам'ятки історії та матеріальна культура. Асоціативні елементи – це духовна спадщина – пам'ять про визначні історичні події, традиції, етнографія тощо.

Оцінювання привабливості землекористування ландшафтів для рекреаційної діяльності в умовах міста повинно визначати своєрідність рекреаційного землекористування відповідно до регіональної та місцевої специфіки і ландшафтного різноманіття (рис. 2).

Стратегічним завданням є знаходження особливої форми балансу між проблемою охорони природи і раціональним земле- та природокористуванням. Формування рекреаційного землекористування здійс-

нюється в процесі планування територіально-просторового розвитку, яке підрозділяється на галузеве і інтегроване [7]. Галузевий розвиток розглядається стосовно компонентів природних комплексів, інтегральний – для землекористування ландшафту. У галузевому і інтегрованому вигляді територіальний розвиток визначається поєднанням типів цілей (збереження, поліпшення ресурсів та біорізноманіття) і типів заходів щодо використання земельних, водних та інших природних ресурсів і ландшафтно-компонентних ділянок території (*відмова від використання, або нульовий варіант, екстенсивне і інтенсивне використання*).

Цілі галузевого та інтегрованого територіального розвитку визначаються поєднанням карт природи з картою функціонального зонування. В результаті для землекористування оцінюваного культурного ландшафту або його компонента встановлюється-

ся тип розвитку, відповідний рекомендованому режиму рекреаційного використання у функціональній зоні землекористування водоохоронної зони та прибережної захисної смуги.

У результаті використання різних методичних підходів до оцінки рекреаційного потенціалу землекористування водоохоронної зони та прибережної захисної смуги повинно бути встановлено:

рекреаційну ємність землекористування території – максимально

допустимий рівень рекреаційного використання території з урахуванням містобудівних і екологічних вимог, який визначається показником щільності (відношення кількості постійного і тимчасового населення до площі території, що приймається на основі нормативних показників на різні види територій (*1 особа на гектар території парку; метр квадратний на одного відвідувача в рекреаційній зоні парку; метр квадратний для дорослого чи дитини на території пляжів*);

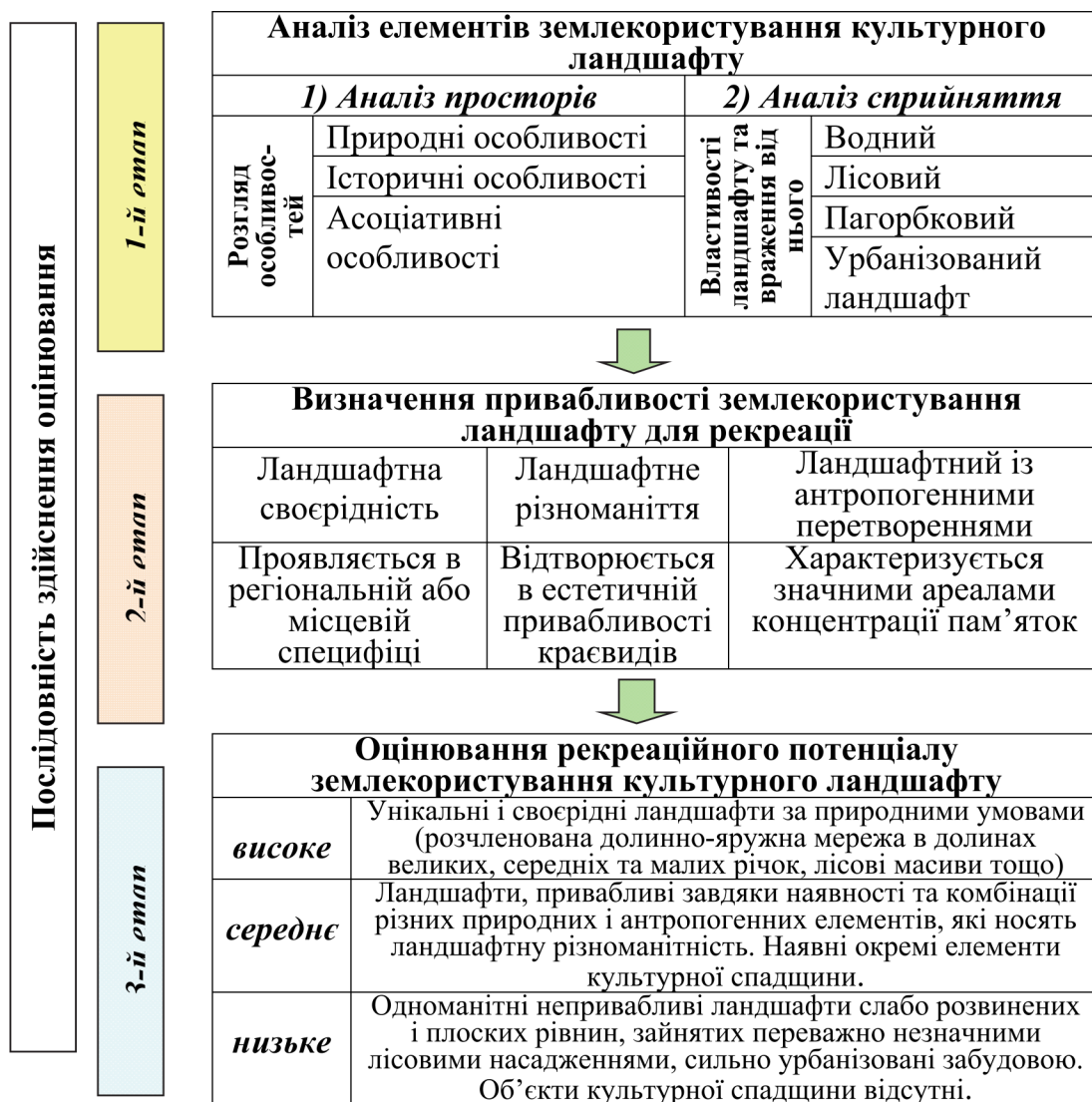

Рис. 2. Логічно-змістовний процес методики оцінювання рекреаційного потенціалу землекористування відповідної території

Джерело: Розроблено автором

допустиме рекреаційне навантаження – забезпечення стійкості природного комплексу, яке пов'язане з не перевищенням навантажень, що викликають незворотні екологічні зміни в природних комплексах (*люд/га; люд/год/га; люд/день/га*);

рекреаційну дигресію – порушення природного середовища в результаті впливу антропогенного фактору, що характеризується ерозією земель та ґрунтів, витоштуванням та знищенням лісової підстилки, трав'яного покриву, пошкодженням дерев, тощо [2].

Еколого-рекреаційна оцінка придатності проектної площі землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг може бути розрахована відповідно до формули:

$$P_{з.в.з} = 0,5P_{з.е.п}^* + 0,5P_{з.п}^* + 0,5P_{з.з}^* + 0,7P_{з.л}^* + P_{з.р.л} + P_{з.п.з.с}, \quad (1)$$

Примітка: * – на землі даних територій, як частково придатні для рекреаційної діяльності вводиться коефіцієнт 0,5.

де $P_{з.в.з}$ – землекористування територій водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, га;

$P_{з.е.п}$ – землі територій можливих екзогенних та ендемогенних процесів, га;

$P_{з.п}$ – землекористування територій що за функціональним використанням відносяться до земель промисловості, га;

$P_{з.з}$ – землекористування забудованих територій та транспорту;

$P_{з.л}$ – лісгосподарське землекористування;

$P_{з.р.л}$ – землекористування територій рекреаційного ландшафту земель природно-заповідного фонду;

$P_{з.п.з.с}$ – землекористування прибережних захисних смуг;

За результатами оцінки пропонується до рекреаційного землекористування територій водоохоронних зон та

прибережних захисних смуг з високим значенням потенціалу віднести:

– території пляжів в межах прибережних захисних смуг з унікальними і своєрідними ландшафтами з природними умовами;

– території з унікальними і своєрідними ландшафтами з природними умовами (*лісові масиви, з сильно розчленованими височинами з розгалуженою долинно-яружною мережею в долинах великих, середніх та малих річок тощо*);

– території природоохоронного значення з об'єктами природно-заповідного фонду (*природні заповідники, біосферні заповідники, національні природні парки, регіональні ландшафтні парки та інші природоохоронні території*).

До землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг із середнім значенням потенціалу для рекреаційної діяльності відносяться ландшафти, привабливі завдяки наявності й комбінації різних природних і антропогенних елементів, які носять ландшафтну різноманітність. Це поверхні із хвилястим та пагорбковим рельєфом в комбінації з розвиненою долинно-яружною мережею і долинами невеликих річок та потічків. Також, території землекористування історико-культурного призначення на землях промисловості та забудованих.

До землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг із низьким значенням потенціалу для рекреаційної діяльності відносяться території з одноманітними, візуально непривабливими ландшафтами, слабо розчленованими і плоскими рівнинними, зайнятими переважно незначними окремими лісовими масивами і чагарниками.

Для прикладу, розглянемо стан рекреаційного потенціалу у місті Києві,

де складаються всі сприятливі умови для землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг в рекреаційній діяльності, що обумовлено рядом факторів:

- багата історична і культурна спадщина міста, культурне і національне значення деяких річок (Дніпро, Либідь);
- велика кількість інших водних об'єктів з високою транспортною доступністю до них;
- розвинена туристична інфраструктура: велика кількість туроператорів та екскурсійних маршрутів, наявність оглядових майданчиків, причалів і катерів;
- високий рівень розвитку туристичного маркетингу, що забезпечує популяризацію водних об'єктів не лише серед киян, а й серед жителів інших регіонів України;
- можливість проведення міжнародних змагань, в тому числі на водних об'єктах;
- розвиток активного туризму на водних об'єктах;
- можливість розвитку індустріального туризму на базі каналізованих річок, колекторних систем, а також інших об'єктів антропогенної трансформації водойм;
- велика кількість об'єктів розміщених у незаселених районах, що сприяє розвитку екологічного туризму (каскад водойм на р. Катурка, Дідорівські і Оріхуватські ставки, оз. Алмазне та ін.)
- невеликі водні об'єкти менш популярні серед зарубіжних туристів і туристів із інших регіонів України, що обумовлено недостатньою популяризацією водойм. Зокрема, пляжний туризм на невеликих озерах (Райдуга, Вербне, оз. Заплавне,

каскад водойм на р. Катурка) популярний тільки серед киян.

Оздоровчий продукт рекреаційної діяльності на невеликих водоймах також користується попитом лише з боку киян. Така ситуація актуалізує розвиток туристичного маркетингу та популяризацію пізнавальних екскурсій серед школярів і студентів, місцевих жителів. Зокрема, Водною стратегією міста Києва на 2018-2025 рр. передбачено велику кількість перспективних екологічних маршрутів, приклади деяких з них наводимо нижче (рис. 3):

«Чари Голосієва»: Дідорівські озера – «Кленовий ліс» – Покровська Голосіївська пустинь – Грабовий ліс – Оріхуватське озеро (рис. 3 «А»). Мета екскурсії: ознайомлення із унікальними ландшафтами НПП «Голосіївський» та водними екосистемами природних ландшафтів.

Туристична екологічна стежка «Нивки»: водойма Нивки (рис. 3 «Б») – витік річки Сирець – болото у басейні р. Сирець – віковий дуб. Мета екскурсії: ознайомлення із природними водними екосистемами на фоні міської забудови.

«Живописними куточками Пуща-Водиці»: Сапсаїв став – ставок Карачун – ставок Двірець – чарівний місток на ставку Горащиха (рис. 3 «В») – парк «Пуща Водиця» – дача Каплера – церква св. Серафима Саровського.

«Мальовнича Феофанія»: Палладінський ставок – джерело св. Михайла – «Святе озеро» (рис. 3 «Г») – Свято-Пантелеймонівський жіночий монастир – «Романтична альтанка» – «Алея краси».

Разом з тим, не дивлячись на те, що спектр наявної екологічної проблематики землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг в межах міста Києва

надзвичайно широкий, землевпорядне їх облаштування потребує негайного вирішення для подальшого розвитку рекреаційного землекористування. Перш за все, велика кількість водних об'єктів у місті відрізняються за походженням, статусом та рекреаційним призначенням. По-друге, із-за відсутності встановлених меж водоохоронних зон, водні об'єкти мають різний ступінь антропогенного навантаження зокрема внаслідок розташування до джерел впливу (*магістралі, промислова підприємства, житлові масиви тощо*).

В таблиці 1 приведений перелік найгостріших землевпорядних та екологічних проблем.

Як показує аналіз таблиці 1, до найгостріших соціологічних та екологічних проблем землекористування водойм міста Києва відносяться:

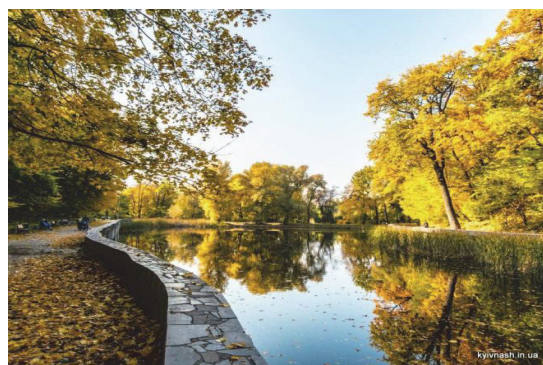
- забруднення сміттям берегів та акваторій водойм;

- несанкціоноване будівництво та ведення різних видів господарської діяльності на берегах водойм, без дотримання вимог режиму прибережних захисних смуг;
- формування місцевим населенням стихійних пляжів на водоймах декоративного і технічного призначення, де виявлені підвищені концентрації забруднюючих речовин і т.д.

Отже, важливе значення набувають землевпорядні заходи щодо встановлення меж водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, а також територіальних обмежень (обтяжень) у використанні земель та інших природних ресурсів і їх впливу на вартість земельних ділянок, які повністю або частково перебувають у зонах з особливими умовами землекористування. До яких згідно із земельним та водним кодексом також відносяться і водоохоронні зони [8; 9]. Якщо обмеження госпо-

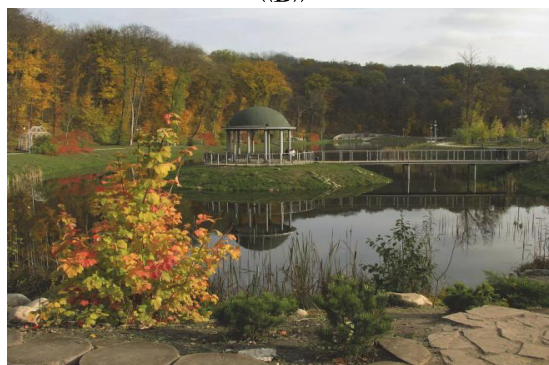
«А»

«Б»

«В»

«Г»

Рис. 3. Перспективні екологічні маршрути в м. Київ

Таблиця 1. Характеристика найгостріших соціальних та екологічних проблем землекористування водойм міста Києва із-за відсутності встановлених меж водоохоронних зон

№	Екологічні проблеми	Короткий опис проблем	У яких водоймах простежується
1	Забруднення водних об'єктів стічними водами підприємств, каналізаційних і колекторних систем, поверхневим стоком	Зростання у воді концентрацій біогенних речовин (нітритів, нітратів, фосфатів, азоту амонійного), нафто продуктів, фенолів, СПАР;	Найчастіше у водоймах системи Опечень, озера Нижній Тельбін.
2	Акумуляція важких металів у донних відкладах, вищій водній рослинності та іхтіофауні	Поступове зростання у часі концентрації важких металів у донних відкладах, засвоєння рослинами важких металів і подальша їх акумуляція разом із відмерлими рештками, вторинне забруднення важкими металами;	У водоймах, що знаходяться у промислових зонах, поблизу великих транспортних шляхів. (Водойми системи Опечень, оз. Нижній Тельбін, Дарницький меліоративний канал, водойми по вул. М. Бажана)
3	Забруднення акваторії і прибережних зон твердими побутовими відходами, організація стихійних сміттєзвалищ на берегах водойм	Забруднення сміттям берегів та акваторій водойм, інфільтрація токсичних речовин у водоносні горизонти, розселення тварин, що переносять патогенні бактерії, зниження естетичної привабливості гідроекосистем;	Береги технічних водойм та водних об'єктів по периферії Києва: Осокорківські водойми, оз. Алмазне, Совські ставки та ін.
4	Аварії каналізаційних і колекторних систем	Забруднення поверхневих і підземних вод біогенними речовинами, нафтопродуктами, СПАР та ін.;	Найчастіше у правобережній частині Києва, де каналізаційні системи застарілі й аварійні. (оз. Лугове)
5	Замулення водойм	Накопичення мулистих часток в акваторії водойм, збільшення площі водної рослинності, підвищення мутності води та погіршення умов життєдіяльності організмів;	У непроточних водоймах (на р. Катурка, Голосіївських і Совських ставках), заплавних озерах (оз. Жандарка).
6	Недотримання прибережних захисних смуг на берегах водойм	Несанкціоноване будівництво та ведення різних видів господарської діяльності на берегах водойм, без дотримання ПЗС;	На водоймах в історичній частині міста та у дачних масивах, на Вигурівських озерах, оз. Синє, Глинка, Вирлиця.
7	Засипання акваторій водойм з метою будівництва	Несанкціоноване засипання значної площі акваторій водойм будівельним сміттям чи гірськими породами з метою будівництва житлових будинків;	Оз. Качине, Вирлиця, Жандарка, Ковтун та ін.
8	Незаконний видобуток піску способом гідронамиву	Незаконний видобуток мінеральної сировини на водоймах, що раніше були піщаними кар'єрами;	Водойми на місці кар'єрів: Осокорківські озера, оз. Алмазне, оз. Заплавне та ін.
9	Організація стихійних пляжів на водоймах не призначених для рекреаційної діяльності	Формування місцевим населенням стихійних пляжів на водоймах декоративного і технічного призначення, де виявлені підвищені концентрації забруднюючих речовин;	Водойми у межах промислових зон та житлової забудови: система водойм Опечень, оз. Вирлиця, Алмазне, Заплавне, Сонячне та ін.
10	Несприятливі геоморфологічні процеси на берегах водойм	Активізація процесів абразії, площинного і лінійного змиву, зсувів, суфозії на узбережжях водойм під впливом природних й антропогенних чинників;	Правий берег р. Дніпро, узбережжя оз. Глинка, Совські ставки, оз. Алмазне, береги р. Либідь та ін.

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [1].

дарської діяльності не відображені в державному земельному кадастрі, тобто, якщо обмеження у використанні земель та інших природних ресурсів існують, але інформації про них немає, то з'являється ймовірність появи різних видів шкоди для землекористування водоохоронних зон та прибережних смуг, а також для землевласників або землекористувачів. Обмеження та обтяження об'єктів господарської діяльності, розташованих у водоохоронній зоні і прибережній захисній смузі водних об'єктів є складовою частиною виконання Водного кодексу України, орієнтованого на використання водних ресурсів з умовою збереження їх якості і кількості.

Для підвищення еколого-економічної ефективності землекористування водоохоронної зони і прибережної захисної смуги при організації пляжів та і самої водойми, необхідно виділяти функціональні зони використання та інфраструктури. Функціональне зонування рекреаційного землекористування є важливим з точки зору його екологізації та капіталізації. Типовим є поділ:

- зона активного відпочинку;
- зона тихого відпочинку;
- зона відновлення, яка при значній за розмірами водоймі, ділиться секторально, а для малих за розмірами водойми, навколо неї.

Ще один поділ прослідковується паралельно до лінії берегу річки. Тут слід виділити першу смугу, що примикає до зрізу води і наповнюється функціями які передбачають взаємодії з нею, і друга смуга – яка містить супутні об'єкти. Земельні ділянки характеризуються як доступні та облаштовані для дітей, людей з обмеженими можливостями, велоси-

педистів, а також з дозволом на перебування тварин чи ні.

З огляду на це кожна рекреаційна зона, в залежності від характеру водойми та її облаштування, може забезпечувати потреби мешканців. Можливі такі типи розвитку прибережної захисної смуги (табл. 2):

- водойма-рекреація-комунікація-рекреація;
- водойма-рекреація-комунікація-природа;
- водойма-рекреація-комунікація-місто;
- водойма-природа-комунікація-природа.

Таким чином, для більш ефективного використання наявного потенціалу рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг в межах м. Київ і його екологізації та підвищення капіталізації необхідно здійснити:

- встановлення меж землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг;
- оцінку рекреаційного потенціалу землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг за запропонованою процедурою;
- визначення рекреаційної ємності, допустимого рекреаційного навантаження та рекреаційну дигресію землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг згідно існуючих норм та методичних підходів;
- землевпорядне функціональне зонування землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг за наявністю високого, середнього та низького рівня рекреаційного потенціалу;
- встановити в межах функціональних зон найгостріші землевпоряд-

Таблиця 2. Функціональні зони землекористування прибережної захисної смуги за типами розвитку

		<p>прибережна захисна смуга для рекреації розвинута вузько, наявність пасивного відпочинку на пляжі, організований риболовлі</p>
		<p>прибережна захисна смуга для рекреації, рекреація відбувається через точкові та зв'язкові елементи</p>
		<p>прибережна захисна смуга вузько розвинена, наявність яхт клубів, пірсів, акцент на споглядання</p>
		<p>значні площі прибережної захисної смуги та водоохоронної зони, рекреаційна діяльність розважального та спортивного характеру, пасивний відпочинок на пляжі, інфраструктура, дитячі та спортивні майданчики, кемпінги</p>

Джерело: розроблено автором з використанням джерела [1].

ні та екологічні проблеми, що вимагають негайного вирішення;
 – визначити типи розвитку рекреа-

ційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг.

Висновки і перспективи подальших досліджень.

Встановлено, що для розвитку рекреаційного землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг в м. Київ необхідна його «інвентаризація» та «ідентифікація» в контексті особливостей компонентів природної (привабливість ландшафту, водні об'єкти, клімат, флора, фауна тощо), наявності культурної спадщини (пам'ятки народної архітектури, визначні місця тощо), землевпорядного облаштування (земельні поліпшення, права власності на землю та інші природні ресурси) та асоціативної своєрідності (традиції, фольклор, етнографія). Результатом оцінки цих компонентів повинно бути визначення рекреаційної ємності землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг, що досліджується; кількості тимчасового населення (відпочиваючих); допустимих рекреаційних навантажень (осіб на 1 га); ризиків рекреаційної дигресії (ерозії земель, забруднення води тощо).

У результаті оцінки рекреаційних ресурсів землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг визначається «рейтинг привабливості» його для розвитку зазначених функцій: високий – унікальність природно-культурних ресурсів; наявність збережених об'єктів водного і лісового фондів; середній – різноманітність ландшафту; наявність мереж малих річок; окремі пам'ятки та етнографічні об'єкти; наявність лісових масивів; низький – одноманітність пейзажу; відсутність об'єктів культурної спадщини; сформований міський ландшафт; висока питома вага урбанізованих територій.

Запропоновані методичні підходи складають зміст землевпорядного планування та на практиці забезпечують введення диференціації для розрахунків рекреаційної ємності землекористування водоохоронних зон та прибережних захисних смуг та відповідно – прийняття виважених і оптимальних проектних рішень стосовно землевпорядного освоєння та розвитку рекреаційного землекористування водоохоронних зон та окремо прибережних захисних смуг.

Список використаних джерел

1. Водна стратегія міста Києва 2018-2025 рр. К.: КП «ПЛЕСО», 2019. 105 с.
2. Бейдик О.О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування. К.: Київський університет, 2001. 395 с.
3. Богак Л.М., Тимофеев М.В. До питання упорядкування забудови прибережних територій в межах міських населених пунктів. Сучасне промислове та цивільне будівництво. 2007. № 1. Т. 3. С. 47-51.
4. Клещ А.А., Самойлова, Ю.В. Організація водоохоронних зон в містах України: методичні проблеми та шляхи їх вирішення засобами ландшафтно-екологічного планування. Людина та довкілля. Проблеми неоекології. 2019. № 31. С. 26-39. <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2019-31-03>.
5. Пересоляк В.Ю. Малахова С.О. Особливості встановлення прибережних захисних смуг малих річок і струмків у населених пунктах (на прикладі Закарпатської області). Науковий вісник НЛТУ України. 2013. Вип. 23.18. С. 67-71.
6. Попович С. І. Туристично-екскурсійні ресурси України: вступ до проблеми // Туристичні ресурси України / [за ред. ОІ Лугової]. К.: Інститут туризму федерації профспілок України. 1996. С. 7-15.

7. Третяк А. М., Третяк В. М., Прядка Т. М., Скляр Ю.Л., Капінос Н.О., Територіально-просторове планування використання земель в Україні: понятійний базис в контексті безпеки життєдіяльності людей. *Агросвіт*. 2021. № 15. С. 3-13.
8. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 року № 2768-III. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2874%D0%B0-07>.
9. Водний кодекс України від 6 червня 1995 року № 213/95-ВР. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр>.
- Suchasne promyslove ta tsyvilne budivnytstvo, Vol. 1, 47-51.
6. Popovych S. (1996). Turystychno-ekskursiini resursy Ukrainy: vstup do problemy [Tourist and excursion resources of Ukraine: introduction to the problem]. Kyiv: Instytut turizmu federatsii profspilok Ukrainy, pp. 7-15.
7. Tretiak, A., Tretiak, V., Priadka, T., Skliar, Yu. and Kapinos, N. (2021), Territorial-spatial planning of land use in Ukraine: conceptual basis in the context of vital activity security. *Agrosvit*, vol. 15, pp. 3–13.
8. Vodnyi kodeks Ukrainy [Water Code of Ukraine]: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/213/95-вр>.
9. Zemelnyi kodeks Ukrainy [Land Code of Ukraine]. URL: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2874%D0%B0-07>.

Reference

1. PLESO (2019). Vodna stratehiia mista Kyieva 2018-2025 rr. [Water strategy of the city of Kyiv 2018-2025.]. Kyiv: KP PLESO.
 2. Beidyk, O. (2001). Rekreatsiino-turystski resursy Ukrainy: Metodolohiia ta metodyka analizu, terminolohiia, raionuvannia [Recreational and tourist resources of Ukraine: Methodology and methods of analysis, terminology, zoning]. Kyiv: Kyivskiy universytet.
 3. Peresoliak, V.Iu. Malakhova, S.O. (2013). Osoblyvosti vstanovlennia prybereznykh zakhysnykh smuh malykh richok i strumkiv u naselenykh punktakh (na prykladi Zakarpatskoi oblasti) [Features of establishment of off-shore defences zonal of the small rivers and brooks are in settlements (on the example of the Zakarpattia region)]. *Naukovy visnyk NLTU Ukrainy*. Vyp. 23.18, 67-71.
 4. Klishch, A. A., Samoilo, Yu. V. (2019). Development of water – protection zones in an UA city: methodical problems and ways of their solution through landscape-ecological planning. *Man and Environment. Issues of Neoecology*, 31, 26-39. <https://doi.org/10.26565/1992-4224-2019-31-03>.
 5. Bohak, L. M., Tymofieiev, M. V. (2007). Do pytannia uporiadkuvannia zabudovy prybereznykh terytorii v mezhakh miskykh naselenykh punktiv [To the question of organization of tuning of off shore territories within bounds of city settlements].
- ***
- O. Yusyenko**
METHODICAL APPROACHES OF LAND REGISTRATION FORMATION OF RECREATIONAL LAND USE OF WATER PROTECTION ZONES AND COASTAL PROTECTIVE STRIPS
<https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.03.10>
Abstract. *Today, in the conditions of transformational transformations, the recreational potential of reservoirs is used only partially, in connection with the priority of development of other branches of activity (health-improving). This is despite the fact that the value of water resources is involved in the processes of all areas of activity. That is why the issue of land management formation of recreational land use of water protection zones and coastal protection strips requires an integrated approach. Which is carried out through the assessment of recreational and tourist potential of territories and settlements to emphasize the characteristics and features that are important in the implementation of recreational activities and have a direct impact on the planning organization of land use.*

For the purpose of verifying the set of general intelligence, the author schematically presents the concept of “structural components that form the land use of cultural landscapes “. It has been established that in a city, the assessment of the attractiveness of land use of landscapes for recreational activities should determine the originality of recreational land use in accordance with regional and local specifics and landscape diversity. It has been seen that as a result of using various methodological approaches to assessing the recreational potential of land use of the water protection zone and the coastal protection strips, the following should be established: the recreational capacity of land use of the territory; permissible recreational load; recreational digression. In addition, according to the results of the assessment, it is proposed to divide the recreational land use of the territories of water protection zones and coastal protection strips by popularity rating, in particular, with high, medium and low potential values. As an example, the state of recreational potential in Kyiv was considered and it was established that the land management arrangement of the city needs an immediate solution for further development of recreational land use. Also, the author, due to the lack of established boundaries of water protection zones, presents a characteristic of acute social and environmental problems of land use of water bodies in Kyiv.

It has been established that if there are restrictions on the use of land and other natural resources, but there is no information about them, then there is a possibility of the occurrence of various types of damage to the land use of water protection zones and coastal strips. That is why, it is proposed to allocate functional land use zones of the coastal protection strips by types of development, which will allow more efficient use of the existing potential of recreational land use of water protection zones and coastal protection strips within Kyiv and its greening and generally increase capitalization.

Keywords: recreational land use, water protection zones, coastal protection strips, functional areas.

О. М. Юсипенко

МЕТОДИЧЕСКИЕ ПОДХОДЫ ЗЕМЛЕУСТРОИТЕЛЬНОГО ФОРМИРОВАНИЯ РЕКРЕАЦИОННОГО ЗЕМЛЕПОЛЬЗОВАНИЯ ВОДООХРАННЫХ ЗОН И ПРИБРЕЖНЫХ ЗАЩИТНЫХ ПОЛОС

[https://doi.org/](https://doi.org/10.31548/zemleustriy2021.03.10)

10.31548/zemleustriy2021.03.10

Аннотация. Сегодня, в условиях трансформационных преобразований, рекреационный потенциал водоемов используется лишь частично, в связи с приоритетностью развития других отраслей деятельности (оздоровительной). Это притом, что ценность водных ресурсов задействованы в процессах всех сферах деятельности. Именно поэтому, вопрос землеустроительного формирования рекреационного землепользования водоохраных зон и прибрежных защитных полос требует комплексного подхода. Какое осуществляется оценкой рекреационно-туристического потенциала территорий и населенных пунктов для акцентирования характерных особенностей и признаков, важны при осуществлении рекреационной деятельности и имеют непосредственное влияние на планировочную организацию землепользования.

Для решения поставленной цели и полного понимания, автором схематично приведено понятие «структурные компоненты, формирующие землепользования культурных ландшафтов». Установлено, что в условиях города, оценка привлекательности землепользования ландшафтов для рекреационной деятельности должно определять своеобразие рекреационного землепользования в соответствии с региональной и местной спецификой и ландшафтного разнообразия. Освещено, что в результате использования различных методических подходов к оценке рекреационного потенциала землепользования водоохранной зоны и прибрежной защит-

ной полосы должно быть установлено: рекреационную емкость землепользования территории; допустимая рекреационная нагрузка; рекреационную дигрессия. Кроме того, по результатам оценки предлагается рекреационное землепользование территорий водоохраных зон и прибрежных защитных полос разделить по рейтингу популярности, в частности с высоким, средним и низким значением потенциала. В качестве примера рассмотрено состояние рекреационного потенциала в Киеве и установлено, что землеустроительное обустройство города требует немедленного решения для дальнейшего развития именно рекреационного землепользования. Также автором из-за отсутствия установленных границ водоохраных зон представлена характеристика острых социальных и экологических проблем землепользования водоемов Киева.

Установлено, что если ограничения в использовании земель и других природных ресурсов существуют, но информации о них нет, то появляется вероятность появления различных видов ущерба для землепользования водоохраных зон и прибрежных полос. Именно поэтому, предлагаются выделить функциональные зоны землепользования прибрежной защитной полосы по типам развития, что позволит более эффективному использованию имеющегося потенциала рекреационного землепользования водоохраных зон и прибрежных защитных полос в пределах г. Киев и его экологизации и вообще повышению капитализации.

Ключевые слова: рекреационное землепользование, водоохраные зоны, прибрежные защитные полосы, функциональные зоны.